

Van het bestuur.

Geachte leden en belangstellenden.

Wanneer U het kwartaalschrift "Onder d'n Kroezeboom, 5e jaargang, nummer 2" ontvangen heeft, is dat alweer op een tijdstip, dat velen van U hun vakantieplannen al hebben voorbereid en mogelijk zijn enkele van onze lezers al op hun vakantieadres aangeland, om de drukte van de schoolvakanties te vermijden. In elk geval wensen we U allen een prettige en gezonde vakantie met mooi zomerweer.

Wij van "Old Reurle" willen na de gehouden bijeenkomst van 11 mei jongstleden ook even pauzeren. Toch hebben wij gedurende die periode nog wel enkele zaken in voorbereiding voor de aankomende herfst. Deze zaken vragen veel tijd en een goede planning. Wij overwegen namelijk om een tentoonstelling te organiseren, waarvoor enkele leden hun medewerking al hebben toegezegd.

Door een schenking van één van onze leden is de vereniging in het bezit gekomen van een 23-gaats perforator, zodat we niet telkens bij een ander moeten lenen en daardoor veel onnodig heen en weer transport van ons blad kunnen vermijden. Vanaf deze plaats nog onze hartelijke dank.

Inmiddels heeft "Old Reurle" ook haar medewerking mogen verlenen aan een boek dat de Rabo-bank te Ruurlo heeft uitgegeven ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan. Twee leden van onze vereniging, de heren Tornij en Gotink hebben er, met opoffering van veel vrije uren, een prachtig en prettig leesbaar boek van gemaakt, voorzien van veel foto's en bijbehorende tekst, die in het kort enkele historische gegevens vermelden. Het boek ziet er keurig verzorgd uit en bestaat uit 80 bladzijden, duidelijk gedrukt op stevig papier.

Maandag 28 maart jongstleden, de oprichtingsdatum van de Rabo-bank, werd het 1e exemplaar door de voorzitter van de bank en de beide schrijvers aangeboden aan de Burgemeester van Ruurlo. Een groot gedeelte van de oplage werd door de bank als geschenk aan haar leden uitgereikt. De vereniging kreeg voor haar medewerking een aantal exemplaren, die zij voor de lage prijs van f.17,50 kan verkopen. Deze boeken zijn te bestellen bij één van de schrijvers, de heer J.H. Tornij.

Mocht U nog extra exemplaren nodig hebben, bestel deze dan snel.

In september hopen we weer van start te gaan met onder andere een dia-presentatie van de heer F. Toevank, die dan weer betrekking zal hebben op huizen in een paar wijken van Ruurlo, met informatie over de bewoners sedert circa 1800 en enkele historische bijzonderheden.

Wij hopen, dat we dan weer veel leden en belangstellenden op onze verenigingsavond mogen begroeten.

Good holl'n en tut zeens.

Mededelingen van het secretariaat.

- Het is mogelijk jaargangen of losse nummers van "Onder d'n Kroezeboom" te bestellen voor f.5,- per stuk.

De 1e jaargang bestond uit de nummers 1 en 2, de navolgende jaargangen hadden 4 nummers.

Wilt U de gewenste nummers opgeven bij: Mevr. J. Das, Groenloseweg 24 Ruurlo, telefoon 05735 - 2746.

De nummers zullen herdrukt worden op aanvraag. Wilt U dus niet te lang wachten met Uw opgave?

- Het secretariaat ontvangt van verschillende historische verenigingen hun tijdschriften. Dit zijn: "Scholtampt" van Lochem; "Kronijck" van Doetinchem; "Het Hoenderboom" van Zieuwent en het informatieblad "Gelders Oudheidkundig Contactbericht" van Zutphen.

- Voor alle leden ligt een keurig boekje klaar van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement. Zoals U weet zijn deze op 9 december 1987 tijdens een al-

gemene ledenvergadering vastgesteld.

Het is jammer als deze boekjes bij het secretariaat blijven liggen en niet in Uw bezit zijn.

Informatie van de verenigingsavonden.

Op de verenigingsavond van 9 december 1987 hield de heer Aartsen een lezing met als titel: "Achter de kastelen".

Dit was een aardige titel voor wat we te horen en te zien kregen. Er waren voortreffelijke dia's die getuigden dat we in deze omstreken nog heel wat schilderachtige plekken en fraaie oude bouwwerken hebben. Zó schilderachtig, dat het in de zeventiende eeuw een leerling van Ruysdael (1628-1682) al is opgevallen; hij schilderde de Watermolen bij Kasteel Bramel.

Ook de tuinen van Kasteel Bergh met z'n mooie doorkijkje op Duitsland is de moeite waard. "Twickel" in Delden heeft een fraai park met citrusboompjes en een orangerie. Helaas is dit niet het hele jaar te bewonderen, hier speelt ons klimaat ons parten.

Fuchsialiefhebbers kunnen naar Huize Warmelo, waar meer dan twee-honderd soorten worden gekweekt.

Alsof het een "Kastelentocht" betrof, leidde de heer Aartsen ons via Onstein, De Wildenborch en de Wierse met z'n Franse tuin en rozen terug naar Ruurlo, waarvan we enkele oude dorpsplaatjes zagen en in deze tijd eindigden met de "Folkloredansers".

De reis onder leiding van reisleider de heer Aartsen was niet vermoeiend, doch een ieder was zeer opgetogen.

Op de verenigingsavond van 13 januari 1988 was het woord aan de heer Bosker.

Hij hield een lezing over het "klootschieten".

Voor de klootschieters, profs en geïnteresseerde leken lag heel wat leuk materiaal klaar. "Leuk" voor de outsiders: kloten in alle vormen en maten, van heel heel oud tot hypermodern: net van de maker af.

Een kloot is een houten bal, gevuld met lood, met een gewicht tussen de 200 en 800 gram. Het woord "kloot" komt voor in het woordenboek van De Vries en Te Winkel (1892) onder de volgende betekenissen: klomp; kluit; aardkloot; kogel (cloet - cloot).

Het woord kreeg na de 80-jarige oorlog een negatieve klank: "klootjesvolk" werd ordinair volk (niet veel zaaks) en "spélenderwijs" (ontleend aan het klootschieten) werd een afstand gemakkelijk overbrugd.

De naam wordt duidelijk als we de leeftijd van deze sport bekijken: het is de oudste sport in Nederland. In Friesland heeft men al tussen 800 en 1200 met kloten gespeeld; kloten met loden kernen. Rond 1400, in de tijd van Erasmus, werd overal in Nederland het klootschieten gespeeld.

Een paar eeuwen later heeft Vondel het over 't "maken van kloten".

Je zou kunnen zeggen dat klootschieten een "nationale sport" was, net als het voetballen nu: iedereen deed er aan mee.

Ook net als heden ten dage leverde die geliefde sport nogal wat overlast op, vandaar dat in veel steden het klootschieten werd verboden of beperkt, gezien de navolgende verordeningen: niet hoog gooien; niet werpen; niet rollen; niet op 't kerkhof en niet bij muren, markten of scholen.

Het lijkt er dus op, of iedereen met zo'n kloot op zak liep en maar aan 't "schieten" (gooien) was. Het zal dan ook wel chaotisch zijn geweest in dat verre verleden. Stel je voor dat bijna iedereen in Ruurlo "kluitje trappend" door het dorp zou gaan. Toch hielp verbieden niet.

Wat magistraten en vroedschappen niet vermochten, lukte de Calvinistische invloed in de zeventiende eeuw en daarna. Deze zorgde voor vermindering van het aantal klootschietende luyden en drong deze sport drastisch terug. Een uitzondering vormde het Oosten van Nederland, het gebied aan gene zijde van de IJssel waar veel minder welvaart was en volksvermaak langer bleven bestaan. Tradities hadden daar een langer leven.

De heer Bosker gaf boeiende informatie aan de "hand" van zijn voortreffelijk, geestig betoog en met behulp van videofilms. "It 's all in the game", een video film die een pakkende voorstelling geeft van het klootschieten in Nederland in

1986. Een leuke bijkomstigheid is, dat deze film ook is verkocht naar Taiwan. De film over het "World Road Championship" in 1985 in Ierland gaf ons te zien dat deze sport belangrijk genoeg is om bookmakers aan te trekken. Klootschieten is geen uitsluitend nationale sport meer. Het wordt gespeeld in Noord-Duitsland; Zwitserland en Ierland. De herkomst van deze sport is Nederland; maar zoals ons land in de Gouden Eeuw een belangrijke handelspartner was, "exporteerde" het ook het klootschieten in die tijd naar Sleeswijk-Holstein en via voor klootschieten, enthousiast geworden huursoldaten uit de 80-jarige oorlog naar Zwitserland.

Een aparte episode was tijdens Koning/Stadhouder Willem III, waarin deze zijn schoonvader Jacobus II met zijn Ieren in de slag aan de Boyne versloeg. Willems soldaten kenden het spel en introduceerden het in Ierland; vandaar dat het daar, ondanks het huidige gekrakeel, nog zo ongelooflijk populair is.

Het kost altijd wat moeite en geruzie om "georganiseerd" te raken. Dat is in 1976 gelukt: veel enthousiaste sporters, drieduizend in getal, zijn aangesloten bij de Nederlandse Klootschietersbond.

Nu maar wachten, tot deze bond toegang krijgt tot de Nederlandse Sport Federatie, want dan wordt er zeker een nieuw (maar zeer oud) spel toegevoegd aan de Olympische Spelen.

In ieder geval meten eens in de vier jaar de "spelende" landen zich met elkaar tijdens de Europese Kampioenschappen. Het hele jaar kun je klootschieten, maar op Hemelvaartsdag 1988 kon je in Norden (Duitsland) zo 'n Europees Kampioenschap aanschouwen.

DE TOCHT NAAR "WAAR"... BLIJVEN OF WEGTREKKEN...
het schamele bestaan van de Ruurlose boer in de vorige eeuw.

door J.M. Das-van Eijl

Op 13 april vertoonde de heer F. Toevank voor "Old Reurle" een schitterende diaserie over oude boerderijen in Ruurlo. Daarbij verstrekte hij een veelheid aan informatie over de achtereenvolgende bewoners en eigenaars van die boerderijen.

Wat daarbij opviel, was de grote migratie. Het kwam veel voor dat een boerderij om de paar jaren van eigenaar en/of bewoner wisselde: "doorgangshuizen" leken het vaak.

Naar aanleiding van deze "jaartalrijke" gegevens werd ik benieuwd naar de oorzaak en de achtergrond van deze veelvuldige wisselingen.

Om hierover wat meer te weten te komen, ben ik in wat boeken gedoken, waaraan ik de volgende informatie ontleen.

Afgezien van enkele zeer oude boerderijen, bijvoorbeeld uit 1400 en 1650, zijn de meeste boerderijen van jongere datum. De gegevens omtrent de stichting van boerderijen, de bewoners en de eigenaars zijn vanaf 1830 precies bijgehouden en dus bekend.

De bewoners waren erg honkvast: men bleef zo veel mogelijk binnen de veiligheid, de bekendheid en de gelijkvormigheid van het eigen leefpatroon.

Desondanks vestigden zich hier mensen uit Vorden, Laren, enzovoort, en trokken Ruurlo'ers weg. Lang niet alle bewoners bleven van geslacht op geslacht op hun eigen erf.

In deze streken werd veel vlas verbouwd.

Het vlas was van een uitstekende kwaliteit: "In de Gelderse Statistiek van 1826 worden onder andere genoemd: Eibergen, Borculo en Lichtenvoorde, waarbij de buurtschap Zieuwent de kroon spande".

Er waren dan ook weversgilden in o.a. Borculo, Groenlo en Lochem. Enkele van die wevers komen we ook tegen als kopers van Ruurlose boerderijen.

Even leek de klad te komen in het weven van linnen door de vraag naar "calicot", linnen gemengd met katoen (katoen van Calcutta; 'Monsieur Calicot' = het type van de opgediikte manufacturiersbediende). Deze calicot was bestemd voor het weven van het "katoentje" voor het Verre Oosten.

De huiswevers konden deze garens niet verwerken. Voor het weven van katoenen garens waren andere weefgetouwen nodig.

De Nederlandse Handelmaatschappij (NHM) in Twente en de Gelderse Achterhoek stichtte omstreeks 1830 scholen om de nieuwe methode aan de huiswevers te leren.

De huiswevers waren verzekerd van een goed weefloon, daar er grote vraag naar calicot was. Tussen 1835 en 1840 werden ongeveer zesduizend nieuwe weefgetouwen geplaatst in werklokalen en in de huizen in Twente en de Achterhoek. De NHM had voor de afzet van de "katoentjes" een monopoliepositie in Nederlands Oost-Indië; de afname was dus verzekerd.

Na 1840 werd het moeilijker voor de huiswevers. De Javaanse markt was verzadigd en het loon dat de huiswevers kregen werd steeds lager: van

70 cent per lap van $22\frac{1}{2}$ meter liep de verdienste terug naar 50 cent voor zo'n lap. Het werd steeds moeilijker het hoofd boven water te houden.

In de jaren 1846-1847 waren er misoogsten van aardappelen en rogge, waardoor de prijzen zó stegen, dat velen hun verplichtingen niet meer konden nakomen.

De grote verhuis- en wegtrekdag in die jaren was Sint Peter: 22 februari. Op die dag namelijk moest de pacht worden betaald. Had men die niet, dan werd de kar volgeladen met de weinige bezittingen en begon de tocht naar "waar?".

De boer was toen nog veel afhankelijker van goede oogsten dan nu. Een misoogst was een complete ramp.

Er was in die tijd nog maar weinig cultuurgrond. De heide had men nodig voor de schapen, die hun mest afleverden in de potstal, en men stak heideplaggen af voor brandstof.

En wát voor heide was dat; heel specifiek!

De dopheide of Erica komt alleen in ons land voor. En juist deze dopheide die groeide in vochtige, vruchtbare grond, was makkelijk te ontginnen tot wei- en hooiland van goede kwaliteit.

Pas toen de kunstmest hier terrein won - de heide kon ontgonnen worden en stukken braakliggende grond werden meer en meer verleden tijd - ging het langzaam maar zeker beter.

Ook de oprichting van de Nederlandse Heidemaatschappij in 1880 heeft en door haar dienstverlening en door haar voorlichtende rol meegeholpen de Achterhoek tot een vruchtbaar, bijna heideloos gebied te maken.

Er zijn nog maar enkele heideveldjes over, zoals Het Achterveld bij Neede met 93 ha, het Lieverderveld bij Lichtenvoorde met 12 ha, en de Gorsselse Heide van 99 ha.

Tot het op gang komen van die ontginning was het agrarische bestaan moeilijk en hard. Afgezien van de extra-verdienste van het huisweven was men zeer afhankelijk van het gezin.

Het leven was ingesteld op zelfverzorging, en dat is kwetsbaar.

De kindersterfte was hoog, maar stierf een kind van een jaar of acht, dan kwam bij het verdriet nog een extra dimensie: er was een zeer bruikbare arbeidskracht minder.

Veel migratie dus, maar ook emigratie, en wel heel ver uit de buurt. Hoe kwam men op het idee helemaal naar Noord-Amerika te trekken? Kranten om dat te propageren waren er nauwelijks en aanlokkelijke aanbiedingen van scheepvaartmaatschappijen zullen zeker niet in de Achterhoek gelezen zijn. Let wel, de verbindingen met het westen van ons land kostten dagen reizen; de stoomtram en de trein gaan pas na 1878 de rest van Nederland dichterbij brengen.

Niet met West-Nederland had de Achterhoek contact, wel al - van oudsher - met het Duitse buurland: Westfalen en Munsterland.

In 1815 komt Westfalen bij Pruisen en wordt daar de dienstplicht ingesteld. Die verplichting en ook andere maatregelen nopen tot vertrek. Omstreeks 1830 begint in de streken om Osnabrück een grote uittocht naar Amerika.

De brieven die de thuisblijvers ontvangen, zal heel wat informatie over de "onbegrensde mogelijkheden" hebben gegeven. En hoe gaat dat, van dorp tot dorp of buurtschap druppelden de berichten door, en bereikten ook de mensen uit Winterswijk, Aalten en Groenlo. Misschien heeft men ook hier onder de Kroezenboom, de plaats waar volgens overleveringen de dorpsbewoners samen kwamen om nieuwtjes uit te wisselen, brieven van "landverhuizers" voorgelezen.

Veel Achterhoekers gingen naar Amerika om uiteenlopende redenen: om geloofswille, de Afgescheidenen; om aan de belastingdruk te ontkomen of aan de steeds erger wordende armoede in eigen land; om de goede berichten uit Amerika van daar al naar toe getrokken familieleden.

De emigratie was voor velen een noodsprong.

De overtocht moest worden betaald, en dat betekende de verkoop van het bedrijf. En waar zo velen wegtrokken, was er bij de achterblijvers steeds minder animo om te kopen.

De passagekosten werden steeds hoger: f 30 tot f 45 per persoon, waar nog eens f 35 per persoon bij kwam voor scheepsproviand. Het lijkt ons een schijntje, maar als je voor je bedrijf zo'n f 400 kreeg - en dat was in het begin, de waarde daalde naderhand tot f 172 - en je ging met je hele gezin, dan ging het om enorme bedragen.

Van hier uit ging men meestal naar Milwaukee in Wisconsin, en men treft daar dan ook nog veel namen aan op -ink.

De mensen uit Twente trokken vooral naar Michigan.

Ik begon dit artikeltje met het vermelden van de prachtige dia's van boerderijen in en om Ruurlo.

Gelukkig blijken er nog veel boerderijen te zijn met een rieten wolfdak (een naar achteren wijkende gevel).

Men zocht uiteraard naar de goedkoopste dakbedekking: "In deze waterrijke streken, de moerassen van Zieuwent en Ruurlo was dat riet. Dit materiaal was met weinig moeite en goedkoop te krijgen en het geld was beteun = schaars".

Om mijn nieuwsgierigheid te bevredigen heb ik de volgende literatuur gelezen:

"Ontdek de Achterhoek", uitgave van het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN)

"De Achterhoek in Grootvaders tijd" van G.J.H. Kroesenbrink

"De Landverhuizers" van G.H. Ligterink

"Achterhoek en Liemers" van Henk Kroesenbrink

"Onder de Kroezeboom", jaargang 1 nummer 1

Onder oerwoud is hier te verstaan, elk bos, dat in een eeuwenlang
groeiproces, zonder menselijk ingrijpen tot een evenwichtige een-
heid van plantaardig en dierlijk leven is geworden.

Het verleden van Ruurlo en zijn ontwikkeling tot de plattelandsgemeente, zoals
wij die thans kennen, is niet los te denken van de ontstaansgeschiedenis van
het Ruurlose Broek. Dit ontwikkelde zich, eveneens vanuit de vroegste tijden,
langzamerhand tot een gebied, waarin de moderne en welvarende agrarische be-
drijven, tesamen met de loofhoutsingels en -bosjes en de uitgestrekte bossen
van naald- en loofhout op de hogere gronden, het beeld bepalen.

Deze gedachte kwam des te nadrukkelijker naar voren, na lezing van het boek
"De Historie van Zieuwent", geschreven door J. en R. Boekelder uit Groenlo.
Daaruit bleek, dat vooral Zieuwent, maar ook andere onliggende plaatsen vanuit
de vroegst bekende historie ten zeerste bij deze ontwikkeling betrokken waren.
Evenals we dat nu nog in alle maatschappelijke discussies tegenkomen, waren de
vaak tegenstrijdige belangen van al die toch maar kleine bevolkingsgroepen tel-
kens aanleiding tot allerlei incidenten, die soms overgingen in handtastelijk-
heden, welke dan weer door allerlei gerechtelijke instanties moesten worden be-
slecht. Dat deze telkens voorkomende schermutselingen eigenlijk een gevolg wa-
ren van de maatschappelijke structuur van die tijd - waardoor allerlei instan-
ties meenden bepaalde rechten voor haar bevolking te kunnen opeisen - hebben ze
toen zeker allemaal nog niet zo beseft. Gelukkig is er van al die gevoerde pro-
cessen veel materiaal, zowel geschreven uitvoerige treflichtingen als getekende
kaarten, in de diverse archieven bewaard gebleven, zodat we de ontwikkelingen
vanaf de 15e eeuw zeer uitvoerig kunnen volgen.

Van het een en ander werd ik me eigenlijk nog beter bewust, toen ik ook nog eens
het boek "Ontdek de Achterhoek", onder andere mede uitgegeven in samenwerking
met het I.V.N., ter hand nam.

Daarin geeft al direct het "ten geleide" van mr. W.J. Geertsema, destijds Com-
missaris der Koningin in Gelderland, zeer beknopt en duidelijk de essentie weer
van deze ontwikkeling, met zijn goede en kwade gevolgen.

Hoe we ons de vorming van Nederland en in het bijzonder onze streek "de Achter-
hoek" moeten voorstellen na de verschillende IJstijd-perioden, staat ook in
het laatst genoemde boek vrij uitvoerig beschreven, waarbij de verschillende
kaarten en kaartjes één en ander zeer goed verduidelijken. Toen dan na de IJs-
tijden de streek hier zo langzamerhand weer begroeid was, - beginnend met aller-
lei lagere organismen van het planten- en dierenrijk en uiteindelijk de wouden,
waarin allerlei variaties plaats en bestansmogelijkheden boden, onder andere
voor de grotere dieren - kon tenslotte ook de mens daarin een, aanvankelijk be-
scheiden, rol gaan spelen.

Wanneer hij zich in een later stadium op de daarvoor meest geschikte plaatsen
ook een plaatsje onder de zon toeëigende, begon ook zijn bemoeienis met het
"milieu". Zoals verondersteld, leefde de mens aanvankelijk van de jacht en de
visvangst, alsmede de vruchten die de bossen en velden hem boden. Langzamer-
hand vestigde hij zich echter op die plaatsen, die het best voldeden aan de
eisen, die ze zich met betrekking tot het wonen, kleden en voeden gingen stel-
len.

Hiermede begon hun invloed op de directe omgeving van hun woonplaats zich aan-
merkelijk uit te breiden. Wanneer zich dan gedurende langere tijd geen natuur-
of meer menselijke rampen zich voordeden, kon de druk op hun omgeving, door
de bevolkingsaanwas van soms enkele generaties, wel eens te groot worden. Hier-
door trokken sommige mensen, meestal de actiefsten en strijdbaarsten, weg naar
een plaats, die qua ligging vrijwel dezelfde mogelijkheden bood, doch ver ge-
noeg van de anderen verwijderd was, om ongestoord in hun behoeften te kunnen
voorzien. (tegenwoordig zou men dit emigreren noemen).

Om deze gang van zaken nog eens in een meer extreme vorm te illustreren, wil
ik even een beroep doen op uw aller geheugen. We hebben immers vroeger op school
allemaal de geschiedenislessen moeten volgen, waarin ons - al of niet met be-
hulp van grote platen en prachtige verhalen - enig begrip over en als het kon
enige belangstelling voor onze historie werd bijgebracht. Nooit zullen we de
verhalen vergeten, die ons als het ware meevoerden met de Batavieren, die in

uitgeholde boomstammen bij Lohith ons land binnenkwamen en zich naderhand in de Betuwe vestigden.

Het zou best eens kunnen zijn, dat deze volksverhuizingen noodgedwongen ondernomen werden; niet alleen doordat ze door andere bevolkingsgroepen werden verjaagd, maar ook uit puur lijfsbehoud, omdat in hun omgeving de kansen op een minimaal bestaan door allerlei oorzaken te gering geworden waren. We komen deze volksverhuizingen ook in de dierenwereld regelmatig tegen. Denk maar aan het zwermen van de bijen of de vorming van nieuwe kolonies door de mieren. Dat we wat de mensen betreft, daarin mogelijk ook één van de oorzaken van het uitzwermen naar andere streken konden zien, heeft men ons toen nog niet zo nadrukkelijk onderwezen. Immers, de mens was een intelligent wezen en als zodanig steeds zoekend naar een beter en hoger ideaal, zoals later onder andere ook de verspreiding van het Christelijk geloof daarvan getuigde. Laten we nu toch weer even terugkijken naar de mens in zijn meest primitieve bestaan. Levend in en van wat de omgeving hem te bieden had, kon hij zich slechts daar vestigen, waar hij in alle redelijkheid mocht verwachten, dat hij daar een redelijk bestaan had, onafhankelijk van de seizoensinvloeden. Naast enige beschutting tegen weer en wind, was voldoende voedsel zeker zo belangrijk. Hierin werd voorzien door de aanwezige natuurlijke producten, die in een eeuwenlang groeiproces ontwikkeld werden tot bruikbaar voedsel. Aanvankelijk kwam de natuur nog vaak als overwinnaar te voorschijn, doch de menselijke geest vond steeds weer nieuwe mogelijkheden om zich aan die overheersing te onttrekken of die te beteugelen. Ze zagen zelfs kans, om de natuurlijke invloeden en krachten ten eigen bate aan te wenden, bijvoorbeeld in een later stadium de wind- en watermolens.

Hoe moeten we ons nu hun strijd voor het dagelijks bestaan voorstellen? Naast de jacht, visvangst en de opbrengst van de veldvruchten, kwamen ze al gauw tot de ontdekking, dat het gemakkelijker was om enkele van die zaden of vruchten en andere gewassen dicht bij huis te telen op een daarvoor ontgonnen stukje bos. Men koos dan de gewassen, die het best pasten in hun voedingspatroon. Dat het rooien van een stukje bos nog andere voordelen bood, had men al in een vroeger stadium ontdekt. Men kon namelijk het hout ook gebruiken voor het oprichten van een primitief onderdak, terwijl men het "afvalhout" verstoekte voor verwarming en het bereiden van de maaltijd. Er was dus reden genoeg, om steeds weer naar het middel van de ontginning te grijpen, waardoor de levensomstandigheden iets aangenamer en gemakkelijker werden. Dat men tijdens het rooien ook de natuurlijk - door de eeuwen heen - ontsane reserve "gebruikte" kon men toen misschien wel vermoeden, maar men ging daar vrij gemakkelijk aan voorbij, daar de mens de eigenschap heeft om de natuur voor eigen, al dan niet noodzakelijke doeleinden, te willen aanwenden.

En zo kon het dan gebeuren, dat er hier in de achterhoek, maar ook elders, verscheidene plaatsjes ontstonden, waarin het woord "lo" in de betekenis van "bos" of toen nog "oerbos" onderdeel werd van de plaatsnaam, zoals wij die tegenwoordig nog kennen.

Ik wil er hier een aantal noemen, en beginnen met die plaatsen, die waarschijnlijk al heel vroeg in de historie een grote rol speelden in de behoefte aan hout en daardoor in de ontginning van de voorraden bos en later zelfs veen, een andere plantardige brandstof. Deze eerste steden waren: Groen-lo, Borculo en mogelijk ook Lochem. We hebben daarnaast natuurlijk ook ons eigen dorp Ruurlo, dat vroeger Roder-lo heette. Het woord "Roder" ontleende zijn betekenis aan het werkwoord "rooien" of in dit geval "gerooid". Hier gaf de naam al wel heel duidelijk aan, wat er vroeger is gebeurd. Zonder een zo duidelijke herkomst kan ik nog noemen de plaatsen Hengelo, Hammelo, Lintelo, IJzerlo, Dinxperlo, Barlo, Haarlo, Boekelo, Usselo, Weerselo en Almelo. Over de grens kennen we de namen Burloh, Barlo, Albertsloh. Zelfs in Denemarken zijn dergelijke namen nog te vinden. Al deze namen tonen aan, dat de mens in zijn - ten opzichte van de ijstijden - nog maar korte bestaan een enorme invloed op zijn omgeving heeft gehad.

Wanneer dan de bossen hier in de langzamerhand dichter bevolkte streken grotendeels zijn "verbruikt" voor huizenbouw en andere voor de mens nuttige zaken, zoals brandstof en gereedschappen, heeft men tevens veel ontginningen dienstbaar kunnen maken aan de voedselvoorziening, waardoor het één en ander gemakkelijker werd gerechtvaardigd. Gezien vanuit de steeds groter wordende behoefte van de bevolking en de persoonlijke wensen leek dit allemaal een zeer gunstige

ontwikkeling en kon men zich zelfs meer toeleggen op de veeteelt. Men ging toen schapen en koeien houden, die naast de melk, wol en leer, ook nog bijdroegen in de directe voedselvoorziening. Verder leverden deze beesten, samen met de paarden en de varkens ook nog een bijdrage in de mestvoorziening, die diende tot instandhouding van de vruchtbaarheid van de akkers en het weiland.

Tot zo ver hebben we eigenlijk alles bekeken vanuit de veronderstelling en de instelling, dat wij als mens de aarde met alles daarop en daarin mogen gebruiken, om in onze behoeften te voorzien. En dat is hier tot op de dag van vandaag vrij aardig gelukt, als we tenminste nog even voorbij gaan aan wat er in het boek over Zieuwent in verband met het Ruurlöse Broek zo duidelijk naar voren komt. Daaruit blijkt namelijk, dat er bij de bevolking van alle omliggende plaatsen een enorme behoefte bestond om de nog resterende reserves, maar ook de eventuele aanwas van natuurlijke producten te oogsten. Dat een en ander ook zijn oorzaak vond in de maatschappelijke en zelfs kerkelijke gezagsverhoudingen - waarmee met name het Ruurlöse Broek te maken had - wordt in het boek over Zieuwent meer genoemd vanwege de geschiedkundige bijzonderheden, dan vanwege het feit, dat de bevolking van die plaatsen dringend behoefte had aan de magere producten, die hier nog vielen te oogsten.

Nadat de bossen grotendeels waren geveld en waar mogelijk ontgonnen, trachtte men in de behoefte aan brandstof te voorzien, door het hier en daar aanwezige veen af te graven. Daarbij werd het nog niet geheel verveende materiaal gebruikt in de stallen, om later vermengd met de mest van de dieren op het land te worden gebruikt. Bovendien werden de schapen en koeien op het veen geweid, doch deze werden 's avonds zoveel mogelijk naar huis teruggehaald, niet alleen vanwege de kans op afdwalen (er was immers geen afrastering, zoals wij die nu kennen), maar meer nog om zoveel mogelijk mest te kunnen winnen. Door het oogsten werden er immers steeds voedingsstoffen aan de bodem onttrokken, die weer aangevuld dienden te worden. Ondanks al die maatregelen kon men, onder gunstige weersomstandigheden, zijn bedrijfje nog maar met moeite in stand houden.

Er deed zich echter door de ontbossing, ontginning en het afgraven van het veen een geheel ander probleem voor, dat te maken had met de geologische ontstaansgeschiedenis van deze streek (Zie ook "De Berkel beschouwd", blz 3 t/m 5 van het Waterschap van de Berkel). Vooral bij Aalten, Winterswijk en verderop over de Duitse grens Billerbeck is de grondslag hoger en is er vrij veel verval in de waterafvoer via de Berkel en de Slinge, die later weer in de Berkel uitmondt. Voor de Berkel gold vanaf Billerbeck tot aan de Nederlandse grens een hoogteverschil van circa 100 meter over een afstand van 65 km, terwijl er vanaf de grens tot aan de IJssel over een afstand van 45 km slechts een verval was van 20 meter. De Berkel kreeg hierdoor in Duitsland een vrij grote stroomsnelheid waardoor er veel zand en ander materiaal werd meegevoerd, dat in het vlakke land van de Achterhoek tot bezinking kwam. De stroomsnelheid nam hierdoor af, zodat er bij geringe regenval in het achterland al spoedig overstromingen waren. Datzelfde gold in mindere mate voor de Slinge, die echter door menselijk ingrijpen af en toe ook het water van de Molenbeek kreeg. De oorzaak daarvan waren de watermolens van kasteel Ruurlo en die bij Vorden en Hackfort, en de ondiepe bedding in het Ruurlöse Broek, waardoor het water gemakkelijk naar de Slinge kon worden omgeleid. Vanzelfsprekend liep ook hier bij plotselinge regenval het water heel gemakkelijk alle kanten uit, zodat het Ruurlöse Broek over het algemeen totaal onbegaanbaar was. Niet voor niets heeft een gedeelte van de Slinge de naam Grevengraaft of -gracht, omdat er rond 1250 door de graven van Gelre al opdracht voor werd gegeven.

Toch zullen de gevolgen in het stadium, dat er overal nog veel natuurlijk bos groeide aanmerkelijk minder ingrijpend zijn geweest. Immers door de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis van de bossen en de venen had dit gebied een enorme sponswerking, terwijl de verdamping door de bossen en struiken veel groter was. Wanneer dan echter langzamerhand de bevolking groeit en steeds meer de sedert eeuwen opgeslagen reserves aantast, ontstaan ook steeds meer problemen en schermutselingen over het water, zowel van de bewoners onderling, als van de bestuurlijke overheden op plaatselijk en zelfs regionaal niveau. Het gevolg hiervan waren allerlei processen, die in het boek over Zieuwent slechts ten dele en vaak ook zeer beknopt zijn behandeld. Natuurlijk bedacht de mens voor zijn problemen allerlei oplossingen, waarmee in het geval van wateroverlast de buurman verderop met dezelfde moeilijkheden werd opgezadeld, die hij voordien nog

wordt vervolgd.

Klein dörpken, stipken op de kaart
 wat, zol ik oew neet kennen.
 Zoo lang ik lopen kon, jao al eer
 kwam 'k naor oew too en iedre keer
 ging 't weer langs bos en dennen.

Herinneringen zonder tal
 ze scheidt mi 'j weer te binnen
 Al is het nog zoo lange eelen
 Ze drukt eur stempel naor ik meen
 waor 'k now mee wil beginnen.

'k Zee in gedachten weer dat huus (Wèvershuus)
 begreuid met droeveranken
 't Woonvertrek zoo knus en klein
 kek uut op 't darp, veur 't vensterken
 daor stond een ieverig liesken.

Den letsten dag van ieder jaor
 kwammen wi 'j dee familie waaren
 daor samen en wachtten dan het ni 'je jaor
 gezamenlijk af en zongen dan in koor.
 Het "uren, dagen, maanden, jaren"
 dat plechtig aover 't dorpsplein klonk
 Sophia's lust had dat eblaozen.
 Een vrolijk marsjen achternao
 dat ging der op heur, vast neet drao
 en 't jonge volksken ging an 't raozen.

Dat olde dorpsplein was zo mooi
 met eure schaduwrike beume.
 De karke knus en good bevolkt
 scheen daor te heurn en onbewolkt
 lei 't in de schemme daor te dreumen.

Hoo vredig was dat dörpken too
 wat kon eure rust versteuren.
 Gin autoclakson of ieskaorbel
 bezorgen oew het kippenvel
 dat kon nog neet gebeuren.

Waj'af en too is heurn
 was 't klokkeluu dat klonk
 As ter eene naor zien laatste rustplaatsse gonk.

Jao dörpken, ik kenne oew al zo lang
 en dat is ook gin wonder
 Waor grootolders wonden en olders naor ik meen
 't eerste levenslicht zaggen en beliedenis deen
 Dat trof mien wel bizonder.

'k Wet ok 't mooie Reurlse bos
 De grote en kleine Meene
 waor bosbezen greujden en onder het blad
 dat jaoren daor lei, soms een slange nog zat.
 Geleuf maor, dan nam iej de beene.

Ho statig verrees ok 't machtige slot
 umgeven deur een grachte.
 Dee 's winters tut een iesbane wod
 en jong en old de schaatsen angord.
 En... waor amor soms heimelijk lachte.

Gedicht van wijlen Mevr. R. Breukink-
 Esselenbroek.